

BUGÜN NATÜRMORT

Seniha ÜNAY^{1*}

¹: Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü

Özet

Bu çalışma, MÖ.7-6 yüzyıllara tarihlenen Pompei kalıntılarındaki freskolarda görülmeye başlayan; daha sonra MS. 27-395/4.yüzyıla kadar Roma İmparatorluğu'nun yayıldığı bütün yerleşim bölgelerinde yoğun olarak kullanılan fresco ve mozaiklerde yer alan ve 17. Yüzyıl Hollanda resmiyle birlikte nesnenin merkeze alındığı bir tür olarak gelişen natürmortu ele almaktadır. Natürmortun biçimsel ve düşünsel anlamda günümüz sanatında nasıl yer bulduğu ve geleneksel tanımının bugün neleri kapsadığı üzerinde durmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sanat, Natürmort, Canlı Doğa

TODAY STILL-LIFE

Abstract

This study discusses still-life painting which was started to be seen in the frescos of Pompeii ruins belonging to 7th-6th Centuries B.C. and later in the frescos and mosaics intensely used in all residential areas where Roman Empire expanded until 27-395/4th century A.C. and finally developed as a style where object is taken into the center of the pictures in paintings of Holland in 17th century. This study aims to highlight the place and traditional definition of still-life painting in respect of its stylistic and intellectual aspects in the art at the present and its scope as of today.

Key Words: Art, Still-life, Live Nature

1. Giriş

Natürmort, geleneksel kodlarla düşünülecek olursa; farklı teknik ve üslupsal özelliklerle yapılmış olsalar bile çiçek, av, yiyecek, mutfak eşyaları gibi birbiriyle mantıksal uyum içindeki nesnelere oluşan düzenlemelerin sanatsal betimlemesidir. Natürmortlar biçim ya da içerik olarak birbiriyle bütün ve ilişki içerisindeki nesnelere görsel gösterisidir de denilebilir.

Bu makalede natürmortun tarihsel geçmişine kısaca değinildikten sonra günümüz sanatında, çağdaş yaklaşımlar içinde nasıl ele alındığı üzerinde durulacaktır. Bu nedenle "bugün natürmort" başlığı, natürmortun geleneksel tanımı ve Hollanda sanatındaki yerine değinilmesinin ardından, günümüzdeki natürmort örneklerine odaklanmıştır. Başlangıçta natürmort; cansız, durağan, duvara asılı bir tabloyu süsleyen, kurgusal olan, birbiriyle mantıksal uyum içerisindeki nesnelere ele alırken, günümüzde hareketli, canlı bir doğayı da kapsamaktadır. Natürmort nesnelere, birbiriyle uyumsuz, bazen bir kavram altında da birleştirilmiş nesnelere dönüşmektedir. Bugünün sanatının alternatif düşüncelerle şekillendirdiği natürmort; fotoğraf, video, yerleştirme gibi farklı disiplinlerle de can bulmaktadır.

2. Bugün Natürmort

Geleneksel tanımı ile "Natürmort", gündelik nesnelere, meyvelere, çiçeklere, ölü hayvanları konu alan bir resim türüdür. İlk defa Hollanda sanatında *stillieven* olarak adlandırılmış; Türkçe'ye Fransızca *natüre-morte*

* Yazışma yapılacak yazar: senihaunay@gmail.com

Makale metni 05.05.2015 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 05.06.2015 tarihinde basım kararı alınmıştır.

kelimesinden geçmiştir. *Nature* doğa, *morte* ise ölü, cansız anlamındadır. İngilizce’de ise, natürmortu tanımlamak için *still-life* kelimesi kullanılır. *Still* hareketsiz, *life* ise hayat, canlılık anlamındadır.

İlk örneklerine Mısır mezarlarında, Antik Yunan sanatında, Roma dönemi fresko ve mozaiklerinde rastlansa da natürmort; ifade biçimi ve bir konuyu tamamlayıcı özelliğinden çok konunun kendisi olarak 17. yy Hollanda sanatıyla öne çıkmıştır. “İskenderiye döneminde sıradan eşyalar Pompei ve Herculaneum resim ve mozaiklerinde günlük nesnelere içinde görülmekteydi. Fakat Batı resminde natürmortun en yakın kaynakları 15. yüzyılda nesnelere betimlenmesine göreli bir özgürlük tanıyan minyatürlerde ve göz aldatmacasına önem veren İtalyan kakma işlerinde aranmalıdır. (...) Aertsen, 16. Yüzyılda tablolarını yiyecek sergileriyle donatmış, aynı yüzyılın sonunda Caravaggio ünlü meyve sepetini yapmışsa da natürmortun altın çağı 17. yüzyıldır” (Eroğlu, 2003:256).

Richard Leppert natürmort resmin, sanat tarihinde ihmal edilen bir konu olduğunu, ancak 17. yüzyılın ortalarında önem kazandığını; bu dönem resmin konularından biri olan, gerçek ya da hayali kişilerin portrelerinin yapılması kadar natürmortun önemsenmediğini söyler (Leppert, 2002: 63-64). Bu dönemde yapılan meyve, sebze, çiçek natürmortları her şeyin gelip geçiciliğini anlatmak; kitap, müzik aleti natürmortları daha çok dekoratif bir unsur olarak; av natürmortları ise, prestij göstergisi olarak sipariş edilmiştir. Dönemin sosyal ve kültürel özellikleri, natürmortu zenginliği simgeleyen bir tür olarak öne çıkarmıştır. Bu dönem natürmortlarının bir özelliği de, nesnelere dokunulmazlığı varmışçasına duran, aradan bir tanesi çıkartılsa tüm kompozisyon bozulacakmış izlenimi veren güçlü kurgular olmalarıdır.

Gombrich, sanatçıların istedikleri nesnelere seçip, dilediklerinde bir araya getirip kullandıkları natürmort kurgularının sanatçıları için bir özgürlük alanı yarattığını “(...) ölüdoğa resimleri, ressamın çeşitli deneyler yapabileceği mükemmel bir alan oluşturdu” (Gombrich, 2004: s430) sözleriyle vurgular.

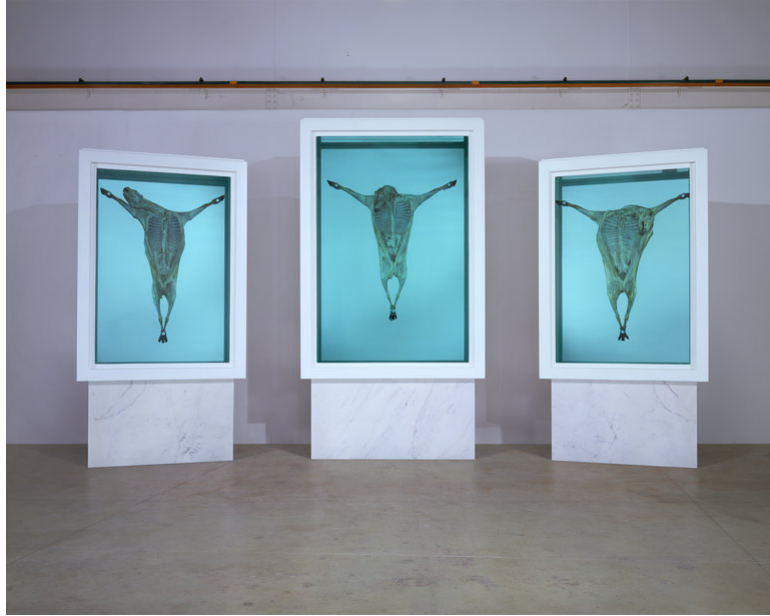
17. yüzyılda öne çıkan natürmortun deneysel bir alan olma seyrinin, özellikle 20. yüzyıl sanatçılarının çalışmalarıyla hızlandığı söylenebilir. Örneğin, natürmort, Cezanne’nin resimlerinde renk ve hacim üzerine kafa yoracağı boyasal bir serüvenin aracı; Picasso’da günlük sıradan nesnelere sanat eserine dönüştürmesinin bir yolu; Matisse’de plastik değerleri araştırmak için; Soutine’de anlatımcı bir tavır yansıtmak için ele alınmıştır. 20. yüzyıl sanatçıları yaptıkları çalışmalarla natürmortun geleneksel yapısı ve anlamının ötesine geçilebileceğinin önünü açmışlardır.

Natürmortun günümüzdeki ele alınış biçimleri ise, Hollandalı sanatçı Rembrandt Harmenszoon Van Rijn’in tuval üzerine yağlıboya olarak betimlediği *Sığır İskeleti* resminin yorumlanmasındaki çeşitlilikten okunabilir. Rembrandt’tan 300 yıl sonra Young British Artist grubunun en önemli isimlerinden biri olan Damien Hirst, ölü hayvanları formaldehitte dolu tankların içinde sergiler. Bu çalışmalarının birinde Rembrandt’ın *Sığır İskeleti*’ne de gönderme yapar. Hirst, Rembrandt’ın boya resminin aksine, günümüz sanatının bir özelliğini yani nesnenin kendisini doğrudan kullanır. 1960’da John Deakin, 1998’de Mona Hatoum kadavra parçasının kendisiyle, 1968’de performans sanatçısı Heman Nitsch, Yasumasa Morimura 1994-2008 yılları arasında aynı konuyu yerleştirme, performans gibi eğilimlerle yeniden ele alırlar. Yine Rembrandt gibi boya ile yeniden yorumlayan sanatçıları ise şunlardır: 1925’te Fransız Dışavurumcu Chaim Soutine, 1947’de Marc Schagall, 2004 Jenny Saville.

Bugün Natürmort

Şekil 1: Rembrant Harmenszoon Van Rjin, *Siğir İskeleti*, Tuvale Yağlıboya, 1657, 94 x 67 cm (URL-1).

Şekil 2: Damien Hirst, *Sadece Tanrı Bilir*, 2007, Cam , paslanmaz çelik , silikon, ayna , paslanmaz çelik , plastik kablo bağları, koyun, formeldahitle dolu çelik ve carcara mermer kaideler, 3246 x 1710 x 611 mm (sol)- 3805 x 2014 x 611 mm (merkez)- 3246 x 1710 x 611 mm (URL-2).

Bu örneklerden 17. yüzyılda öne çıkan natürmortun her dönemin sanatsal ifade biçimlerine göre şekillenerek sanatçının aracı ya da amacı olarak günümüze kadar geldiği; natürmortun sanatçılar için deneysel bir alan olma özelliğini hala koruduğu görülmektedir.

3. Canlı Ölüdoğa

Bir natürmortu anlatırken sanatçının kullandığı nesnelere bahsedilir. Elma, armut, üzüm, tabak, örtü vs. görüldüğü söylenir. Peki, Jan Weenix'in bu nesnelere arasında boylu boyunca duran ölü tavşanına ne denir? Şüphesiz o da elma, armut gibi cansız bir nesnedir. Bir sanatçının natürmortuna konu olan nesnelere biridir. Tıpkı Jean Baptiste Siméon Chardin' in *Gümüş Çorba Kâsesi* resmine konu olan dipdiri, kanlı canlı kedisi gibi bir natürmort nesnesidir. Burada canlı ya da cansız olsun kedi de tavşan da iki boyutlu bir yüzeydeki görüntülerdir. İkisinde de kendi türlerinin özelliklerine dayanarak kedi ya da tavşan özelliğinden hiçbir şey kaybettirilmediği kabul edilebilir.

Şekil 3: Jan Wennix, *Natürmort*, 1706, tuvale yağlıboya, 123 x 100 cm (URL-3).

Şekil 4: Baptiste Siméon Chardin, *Gümüş Çorba Kâsesi*, tuvale yağlıboya, 1728, 76.2 x 108 cm (URL-4).

18.yy a ait bu iki resmi referans olarak bugüne geldiğimizde natürmortu tekrar mercek altına almak gerekir. Çünkü bugün natürmort, sadece ölü ve durgun doğaya dair değil canlı ve hareketli bir doğaya da dairdir. Bu sebeple, natürmort sadece ölü hayvanları, cansız nesnelere ele alır demek yetersiz olabilir. Bu tanım geleneksel sınırlar içerisinde kalabilir.

Bugün Natürmort

Aksi iddia edilecek olursa; -natürmort canlı varlıkları da ele alabilir- bu durumda ilk karşımıza çıkacak sorun, natürmortun diğer resim türlerinden ayırt edilememesi olacaktır. Örneğin bir manzara görüntüsüyle, natürmort görüntüsünü adlandırmada karışıklık çıkacaktır. Bu noktada natürmortun geleneksel, ezberlenmiş biçimleri, kurgusu, nesnelere; canlı olan nelerin natürmort ögesi olarak okunup okunmayacağına belirleyici bir rol oynar. Mesela iki elma yan yana görüldüğünde natürmort, iki ağaç yan yana görüldüğünde manzara anımsanır. Bu sebeple, “bir natürmort canlı, cansız var olan tüm varlıkları kapsar” demek kullanılan nesnelere açısından tamamen farklılaşması demek değildir. Bazen geleneksel natürmort nesnelere, yeni teknik ve eğilimlerle canlanması, bazen de canlı varlıkların geleneksel görüntülerin arasına karışması, günün ifade biçimlerinde hayat bulması; böylece ölü ve durgun doğanın, canlı, hareketli, zamanı içinde barındıran bir yapıya dönüşmesi demektir.

Scott Garner’ın *Natürmort* isimli çalışması tam olarak böyle bir konunun gündemi olabilir. Sanatçı çeşitli meyveler, tabak, vazo gibi nesnelere sıradan bir natürmort kompozisyonu kurar. İlk bakışta duvara asılmış, çerçeveli klasik bir natürmort olan bu görüntü bir televizyon ekranındaki görüntüdür aslında. Garner, geleneksel bir natürmort kompozisyonunu, ekran aracılığıyla izleyicinin algısını şaşırtacak bir güncelliğe kavuşturmuştur. Bu çalışmada geleneksel olanın teknolojiyle buluşmasının yanı sıra ezber bozan bir taraf da, çerçeveyi ne tarafa çevirirseniz ekran içindeki meyvelerin, o tarafa hareket etmesidir. Çalışma izleyicinin katılımıyla yerçekiminin potansiyel gücünü harekete geçirerek işlemektedir. Aynı zamanda bu çalışma, ölü doğanın durgunluğunun aksine akıp giden bir zamanın izlerini barındırmaktadır.

Şekil 5: Scott Garner, *Natürmort*, video yerleştirme, 2012 (URL-5).

Marc Quinn’in görsel 6’daki çalışması ise geleneksel tekniklerle yapılmış yeni bir natürmort kompozisyonu olarak görülebilir. Ernst Gombrich, Jan Vermeer’in *Aşçı Kadın* resmindeki kadını “içinde insan figürü bulunan ölüdoğalar” (Gombrich, 2004: 433) olarak adlandırır. Tıpkı aşçı kadın gibi Marc Quinn’in de etler arasındaki kadını ölüdoğa olarak okunabilir. Bu okuma bizi geleneksel yöntemlerle tuval üzerine yapılmış bu çalışmada can alıcı noktaya götürür. Bu resimde et parçaları arasında uzanan çıplak hamile kadına... Bu, tuvalin

gelenekselliği içerisinde canlı olanın cansız ile birlikte nesneleşmesiyle natürmorta yeni bir açık tanım olarak düşünülebilir. Birbiriyle biçimsel uyum içindeki elma ve armut natürmortlarının aksine kadın ve et kavramsal bir çerçevede aynı kompozisyona dahil edilmiştir.

Şekil 6: Marc Quinn, *Geçmiş, Bugün ve Gelecek*, 2013, Tuvale Yağlıboya, 121 x 257 cm (URL-6).

Görsel 7'de yeni kesilip parçalanmış bir hayvanın etlerinin sıcaklığını hissettiren çalışma, bulunmuş taşların et şeklinde boyanmasıyla elde edilmiştir. Çalışma, doğadan alınmış nesnenin yenilebilir bir doğa biçimine dönüştürülmesi şeklinde var edilerek mekanda hayat bulmuştur. Sert ve soğuk taşlar; sıcak, yumuşak ve taze bir et görüntüsündedir. Bu etlerin, Aertsen'in yiyeceklerle donattığı natürmort tablolarındaki etlerden ikna edicilik açısından bir farkı yoktur denilebilir. Günümüz sanatçısında natürmort, anlam, içerik ve bağlam olarak güncellenmiştir.

Şekil 1: Necla Rüzgar, *Mücevherler*, 2013, taş ve yağlı boya, muhtelif ölçülerde (URL-7).

Elif Boyner'in 3 Şubat - 7 Mart 2015 tarihleri arasında Öktem&Aykut Galeri'de gerçekleşen *Orijinal Kopya* sergisi orijinal ve kopya olanın sorgulandığı karmaşık bir düzene işaret etmektedir. Bu sergide yer alan

Bugün Natürmort

Hareketli Natürmortlar başlıklı üçlemeyi Tayfun Serttaş bloğunda bulunan sergiyle ilgili yazısında, (...) resim, fotoğraf ve video dili arasındaki geçirgenliği klasik görsel tarihin güzergâhlarından geçerek sorguluyor” (Serttaş, 2015) sözleriyle açıklar. Bu çalışma, ilk bakışta klasik bir natürmort resmi olarak düşünülebilir. Oysa, meyveler, sebzeler, yemekler gibi çeşitli nesnelere oluşan, şaşalı bir yemek masasını temsil eden bu natürmort görüntüsündeki tavşan, istakoz, salyangoz gibi canlılar; hareketlidir ve masadaki yiyecekleri yemektedirler.

Şekil 8: Elif Boyner, *İsimsiz (Tavşan)*, 2014, Video, 17' (URL-8).

Bugün, konu dönüp dolaşp teknolojinin getirilerine, performans, video, fotoğraf gibi sanatsal ifade araçlarına gelmektedir. Teknolojinin yenilikleri ve sanatın sınırlarının genişlemesiyle, teknik ve malzeme kullanımında çeşitliliğe gidilerek, natürmortun duvarları doldurma özelliği; mekanı, ekranları vs. doldurma özelliğini de kapsamıştır. Kimi natürmortlar canlanmış, meyveler nesnelere görüntüden kurtulup bir yerlere yerleşmiştir (yerleştirme sanatı). Bir natürmort çalışmasının güncelliğinde de bu uygulamalar sıklıkla görülmektedir.

Leppert, 17. yüzyıl Hollanda natürmortlarıyla ilgili “(...) insanların dokunabilecekleri ve bazen de tadabilecekleri, koklayabilecekleri ve işitebilecekleri her şeye dairdir; ama temsillerinde yalnızca görürüz bunları. Retorik gücünün kaynaklarından biri, maddi gerçekliğin üç boyutlu dünyasından temsilin iki boyutlu dünyasına geçişte doğan gerilim ya da hayal kırıklığıdır” der (Leppert, 2002: 68). Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi günümüzde natürmort, gerçekliğin üç boyutlu dünyasının yine üç boyutlu olarak gösterilebildiği; tatma, koklama, işitmenin temsilden öte bizzat bir deneyime dönüştüğü çalışmaları da içermektedir.

İster boya resmi, ister video çalışması, ister yerleştirme olsun; bu konuda dikkat çeken çalışmalarda belirgin olan özellik ise, özünde resimsellik barındırması ve denge, ritim, ışık, açık koyu gibi unsurları en iyi şekilde içermesidir.

4. Sonuç

Natürmortun hala dinamikliğini koruyan bir konu olduğu, bugünün sanatında da sıklıkla ele alındığı görülmüştür. Natürmortun Hollanda sanatındaki yerine değinilmesi, bugün ve geçmişi kıyaslayabilecek, günümüz natürmort çalışmalarını yorumlayabilecek temel bilgilerin anlaşılmasını sağlamıştır. Geleneksel yöntemlerle 17. yüzyılda öne çıkan natürmort, 17. yüzyılda sınıfsal bir gösterge bağlamı iken günümüzde bu bağlamın sınırlarından uzaklaşmış; bilinçli kurguların yanı sıra rastlantısal kurgularla da ele alınmıştır.

Teknolojinin getirileri ve sanatın sınırlarının genişlemesiyle, geleneksel natürmort nesnelere canlandırıldığı, bazen de canlıların geleneksel görüntülerin arasına karıştığı; böylece ölü ve durgun doğa olarak tanımlanan natürmortun, canlı, hareketli bir doğayı da kapsayabileceği ortaya çıkmıştır.

Natürmort, günümüz sanatçısı için deneysel bir alan olma özelliğini korumakta ve sanatçılar gerek natürmortun geleneksel biçimine ve içeriğine bağlı kalarak; gerekse biçim ve içeriği dönüştürerek, performans, video, yerleştirme, fotoğraf gibi günün ifade yöntemleriyle bu konuyu işlemektedir.

Kaynakça

1. Gombrich, E.H. 2004. Sanatın Öyküsü. (Çev. Erol Erduran, Ömer Erduran), Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 430-433.
2. Leppert, R. 2009. Sanatta Anlamın Görüntüsü İmgelerin Toplumsal İşlevi. (Çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 63-64-68.
3. Özkan Eroğlu, 2003. Resim Sanatı Sözlüğü (Birinci Baskı). Nelli Sanat Evi Yayınları, İstanbul, s. 256
4. Serttaş, T. (Şubat 2015). "Orijinal Kopya"/ Elif Boyner. Web: <http://tayfunserttas.blogspot.com.tr/2015/02/o-rijinal-kop-ya-elif-boyner.html> (Erişim tarihi: 29 Mart 2015)
5. URL-1, http://www.rembrandtpainting.net/complete_catalogue/landscape/ox.htm
6. URL-2, <http://www.damienhirst.com/god-alone-knows>
7. URL-3, <http://www.friendsofart.net/en/art/jan-weenix/still-life-of-games>
8. URL-4, <http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/435887>
9. URL-5, <http://fancy.com/things/285084883/Interactive-Still-Life-by-Scott-Garner>
10. URL-6, http://www.randian-online.com/np_feature/interview-with-marc-quinn/
11. URL-7, <http://www.e-skop.com/skopbulten/necla-ruzgarin-%E2%80%9Cfauna%E2%80%9Dsi-ya-da-taniklik-uzerine/1759>
12. URL-8, <http://tayfunserttas.blogspot.com.tr/2015/02/orijinal-kopya-elif-boyner.html>